

Дата : 06.05.2022 р.

Клас : 8-А

Предмет : біологія

Тема : Мислення та свідомість

НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ

Перед тим як перейти до вивчення особливостей мислення і свідомості людини, пригадайте, як побудована її нервова система. Яка частина нервової системи відповідає за розумову діяльність? Чому в корі головного мозку багато борозен і звивин?

Функціональна асиметрія мозку

Проведені дослідження виявили якісну особливість мозку людини — функціональну асиметрію. З'ясували, що ліва і права півкулі неоднакові за своїм функціональним значенням: права відповідає переважно за образне мислення, ліва — за абстрактне.

Функцією лівої півкулі є читання й лічба, переважне оперування знаковою інформацією (словами, символами, цифрами тощо). Права півкуля оперує образною інформацією, забезпечує орієнтацію в просторі, сприйняття музики, емоційне ставлення до сприйнятих та усвідомлених об'єктів.

Набута поведінка людини

До типових форм набутої поведінки відносять динамічні стереотипи, уміння (навички) і звички.

Динамічний стереотип необхідний для успішної взаємодії організму із середовищем. Повторення однакових рухів і дій, однакових актів поведінки, схожих реакцій організму забезпечує йому успіх у діяльності, задоволенні

своїх потреб. Людина зазвичай звикає до певного способу дій, виробляє певний спосіб сприймання, запам'ятовування, мислення. Прикладом динамічного стереотипу є манера ходи, почерк, постава, які виробляються у кожної людини.

Навичка — це здатність виконувати дії відповідно до заданих критеріїв (наприклад, якості), що набута в процесі навчання або життєвої практики (мал.).

Першим етапом у виробленні навички є вміння, яке формується шляхом багаторазового повторення необхідної послідовності дій у стандартних умовах. Прикладом такого вміння може бути, скажімо, вміння шити голкою. Якщо це вміння стане автоматичним, то воно перетвориться на навичку.

Мал. Уміння їздити на велосипеді — це навичка

Мал. Гризти нігті — це шкідлива звичка

Звички, як і навички, виробляються шляхом вправ. Завдяки цьому людина стає спроможною виконувати певну дію раціонально, з належною

точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії (мал.). Але, на відміну від навичок, звички не виробляються цілеспрямовано, а виникають завдяки простому багаторазовому повторенню одноманітних дій, які людина виконує несвідомо. Скажімо, коли перед виходом з дому ви мимохідь кидаєте погляд у дзеркало — це і є звичка.

Мислення

Мислення — це психічний процес самостійного пошуку й відкриття суттєво нового. Тобто це процес опосередкування та узагальнення відображення дійсності під час її аналізу й синтезу. Воно виникає на основі практичної діяльності й досвіду.

Виділяють такі види мислення: наочно-дійове, теоретичне, наочно-образне, практичне, словесно-логічне, творче.

Наочно-дійове мислення — це розв'язування завдань, поданих у наочній формі, шляхом практичних дій. Наприклад, уявімо, що у вас завдання — скласти з кубиків певну фігуру. Якщо ви просто в довільному порядку складатиме кубики разом, поки через певну кількість спроб у вас не утвориться потрібна фігура, це й буде прикладом застосування наочно-дійового мислення (мал.).

Наочно-образне (образне, просторове) мислення — це розв'язування завдань шляхом ідеального перетворення їх умов. Прикладом такого мислення будуть ваші спроби скласти фігуру з кубиків подумки, не зрушуючи їх з місця.

Словесно-логічне мислення — це теоретичне освоєння дійсності, що має вигляд міркування і здійснюється шляхом таких розумових дій, як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння. Тобто якщо, беручись розв'язати завдання з кубиками, ви спочатку поміркуєте, за яким принципом з'єднуються кубики, розділите їх на групи, які будуть розміщені в певних частинах фігури, то це буде прикладом словесно-логічного мислення (мал.).

Мал. Збирання конструктора — приклад наочно-дійового мислення

Мал. Під час гри в шахи застосовують словесно-логічне мислення

Теоретичне мислення можна вважати різновидом словесно-логічного. Це засіб цілеспрямованого теоретичного освоєння дійсності, відтворення її в поняттях. Теоретичне мислення спрямоване, як правило, на побудову узагальненого і значною мірою усвідомленого образу світу.

Кожен вид мислення реалізовується за допомогою певних психологічних механізмів — складових процесу мислення.

Свідомість

Свідомість — це відображення у психіці людини ідеальних образів дійсності, своєї діяльності, самої себе. Її не слід ототожнювати з усією психікою. Це особливий психічний процес або їх сукупність, форма психічної діяльності, орієнтована на відображення й перетворення дійсності.

Необхідною складовою свідомості є знання, і без них не існує свідомості. Усвідомити який-небудь об'єкт — означає включити його в систему своїх знань і віднести до певного класу предметів, явищ. Іншою необхідною складовою свідомості є переживання людиною того, що для неї в навколишній дійсності є значущим. Свідомість не дана людині від народження. Вона формується не природою, а суспільством.

Явища людської психіки дуже різноманітні. Психічна діяльність може не досягати рівня свідомості — так званий досвідомий, або передсвідомий, стан. Також вона може опускатися нижче від порога свідомості — це підсвідоме. Сукупність психічних явищ у станах людини, що лежать поза сферою розуму, непідзвітні їй і принаймні в конкретний момент не піддаються контролю, належить до несвідомого.

Свідомість у людини виконує надзвичайно важливі функції. Завдяки їй ми накопичуємо знання про природу, суспільство й самих себе. Також за допомогою свідомості людина може прогнозувати й моделювати майбутнє та створювати неіснуючі форми. Саме людській свідомості ми повинні завдячувати появою кораблів і літаків, автомобілів і комп'ютерів — речей, що не існують у природі, але людина змогла їх уявити і втілити в дійсність.

Ще одна важлива функція свідомості — самоконтроль. Саме свідомість людини регулює її поведінку і взаємовідносини з навколишнім світом. Тому ми й не конфліктуємо з усіма поспіль. Свідомість допомагає нам зрозуміти, що людина є частиною суспільства й не може існувати без інших людей. А для нормального співіснування необхідно вміти знаходити компроміси й визначати спільні інтереси.

- У 90% дорослих людей функції мовлення локалізовані в правій півкулі головного мозку. Ця локалізація притаманна 95 % праворуких і 70 % ліворуких людей.

Мозку людини притаманна функціональна асиметрія: його права й ліва половини мають певну спеціалізацію. Велику роль у житті людині відіграють набуті форми поведінки — динамічні стереотипи, навички, звички. Вищими формами розумової діяльності людини є мислення і свідомість.

Дайте відповіді на наступні запитання :

1. Що таке функціональна асиметрія?
2. Що таке динамічний стереотип?
3. Як виробляються навички?
4. Чим навички відрізняються від звичок?
5. Які існують види мислення?
6. Що таке свідомість?

7. Що таке підсвідоме?

8. Які особливості притаманні наочно-дійовому мисленню?

9. Які особливості притаманні словесно-логічному мисленню?

10. Які особливості притаманні теоретичному мисленню?

Домашнє завдання : опрацювати відповідний матеріал з підручника